

Environmentálna výchova v jaskyniach

Sprístupnené jaskyne Slovenska navštevuje ročne vyše pol milióna návštevníkov. Je to potenciál, ktorý je vhodne využiteľný pre zvyšovanie environmentálneho povedomia verejnosti. Tým, že sa jaskyne, ako vlastníctvo štátu podľa Ústavy SR, dostali do správy jednotnej odbornej organizácie ochrany prírody rezortu Ministerstva životného prostredia SR – Správy slovenských jaskýň (SSJ) – vytvorili sa optimálne podmienky aj pre ich využitie v prospech celospoločenských záujmov, predovšetkým kultúry, rekreácie, liečenia, vedeckého výskumu a výchovy k ochrane prírody a životného prostredia (o opačnom príklade sa môžeme presvedčiť v prípade niektorých zahraničných jaskýň, kde ich výlučne komerčné využitie viedlo k nenávratnej degradácii citlivých podzemných ekosystémov).

SSJ sa snaží čo najlepšie využiť vysoký potenciál návštevníkov sprístupnených jaskýň predovšetkým formou sprievodného slova, ale aj prostredníctvom náučných chodníkov, resp. informačných panelov pred jaskyňami, vydávania letákov a publikácií, zhotovovania environmentálno-výchovných filmov a usporiadania výstav a prednášok.

V záujme dosiahnutia kladných výsledkov v environmentálnej výchove k ochrane prírody je dôležité, aby bola táto aktivita uskutočnená v zdravom a relatívne nenarušenom prírodnom prostredí. SSJ sa preto usiluje sprístupnené jaskyne zachovať v stave, ktorý zodpovedá pôvodným prírodným podmienkam a umiestňovať v nich umelé prvky len v minimálnej miere nevyhnutnej pre bezpečný pohyb návštevníkov. **Spríevodné slovo**, ktoré odznej v takomto prostredí, je jednotne upravené tak, aby návštevníci boli oboznámení s príčinami a spôsobmi vzniku podzemných prírodných hodnôt, naučili si ich vážiť a uvedomovali si potrebu ich nevyhnutnej ochrany. **Spríevodné slovo** je aplikované o všetkých 12 sprístupnených jaskyniach, ale SSJ si prostredníctvom nájomných zmlúv uplatňuje požiadavku usmernenia spríevodného slova aj v prípade ďalších troch jaskýň, ktoré boli sprístupnené inými organizáciami (Jaskyňa mŕtvych netopierov, Bojnická hradná jaskyňa, Krásnohorská jaskyňa).

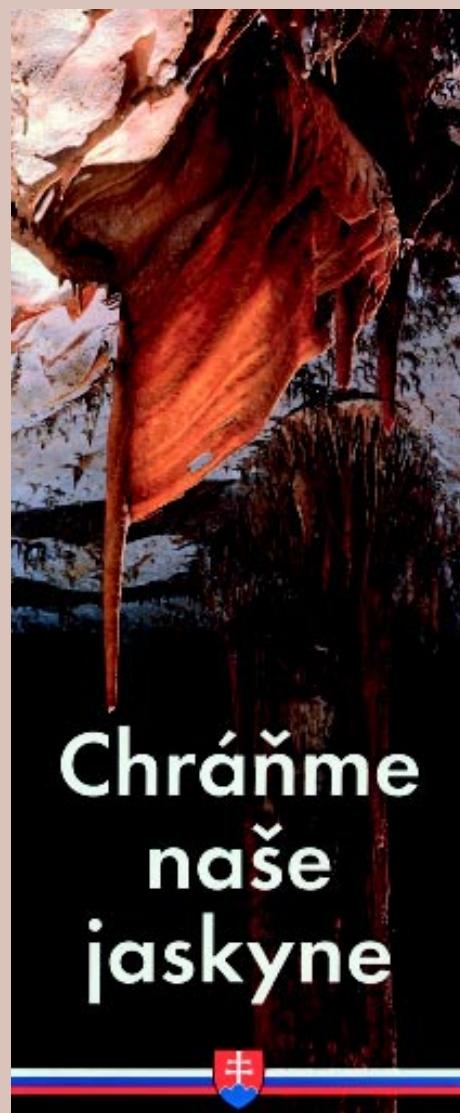
Ďalšou vhodnou formou uplatnenia environmentálnej výchovy sú **náučné chodníky**. SSJ ich zriaďuje spravidla v spolupráci s územne príslušnou správou odbornej organizácie ochrany prírody, pozdĺž peších chodníkov k sprístupneným jaskyniam. Panely obsahujú údaje o jaskyni, jej ochrane, histórii, ako aj informácie o hodnotách okolitej prírody. Najstarší náučný chodník takéhoto typu bol zriadený v roku 1992 k Harmaneckej jaskyni v dĺžke 1 300 m s prevýšením 260 m. V roku 2002 bol rekonštruovaný a

rozšírený o 9 panelov. Ďalšie náučné chodníky boli zriadené k Belianskej jaskyni v roku 1997 (dĺžka 890 m, prevýšenie 122 m, 6 panelov), k Demänovskej ľadovej jaskyni (1998, dĺžka 450 m, prevýšenie 90 m, 6 panelov), k Dobšinskej ľadovej jaskyni (1998, dĺžka 470 m, prevýšenie 66 m, 5 panelov) a k Demänovskej jaskyni Slobody (1999, prevýšenie 52 m, 6 panelov).

Doba čakania pred jaskyňou sa užitočne môže skrátiť oboznámením sa s prírodnými hodnotami alebo históriou jaskýň prostredníctvom **náučných panelov**. Takéto panely boli inštalované vo vstupných areáloch všetkých ostatných sprístupnených jaskýň. Obsahujú základné informácie o jaskyni s dôrazom na jej charakteristické črty. Pri Ochtinskej aragonitovej a Gombaseckej jaskyni sa napríklad vyzdvihuje svetové dedičstvo, pri Bystrianskej a Jasovskej ochrana netopierov, pri Važeckej spôsob života jaskynného medveďa, pri jaskyni Driny geológia a história jaskyne. V roku 2002 vybudoval Speleoklub Slovakia Brezno náučné panely s tematikou hydrológie úzkej zavrásnenej synklinály pri turisticky sprístupnenej Jaskyni mŕtvych netopierov v Nízkych Tatrách.

Ďalšou formou využitia doby čakania pri vstupe do sprístupnených jaskýň je inštalácia **environmentálno-výchovných výstav**. Prvá výstava takéhoto typu bola zriadená vo vestibule Ochtinskej aragonitovej jaskyne v roku 1996. Pri príležitosti 50. výročia objavenia jaskyne bola táto v roku 2004 zaktualizovaná v spolupráci so Slovenským múzeom ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. Taktiež v spolupráci s týmto múzeom bola v roku 1997 inštalovaná expozícia vo vstupnej budove Jasovskej jaskyne a v roku 1998 Dobšinskej ľadovej jaskyne. S putovnými výstavami o krásach sprístupnených jaskýň Slovenska sa správa pravidelne zúčastňuje na domáciach a zahraničných podujatiach a veľtrhoch, napr. v Slovenskom inštitúte vo Varšave (2002), v rámci slovensko-poľských dní v Radome (2002), na výstavách Toursalon v Poznani (2003), Holiday World v Prahe (2003, 2004), Slovakiatour v Bratislave (2003, 2004).

Ku každej sprístupnenej jaskyni vydala SSJ plnofarebnú **spríevodcovskú bmžúru**, ktorá oboznamuje čitateľa so základnými charakteristickými údajmi, najvýznamnejšími prírodnými hodnotami, nálezmi a históriou jaskýň. Pravidelne sú vydávané letáky o jaskyniach a v roku 2003 vyšla nová knižná publikácia s názvom **Slovensko – sprístupnené jaskyne**. Na ochranu nesprístupnených jaskýň vydala SSJ v roku 2001 **leták Chráňme naše jaskyne** s krátkymi informáciami o rozšírení jaskýň, ich vzniku a hodnotách, o možnostiach ich poškodenia a spôsobe ochrany jaskynných ekosystémov. Pri príležitosti 10. výročia zapísania jaskýň Slovenského a Aggteleškého krasu do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva sa v roku 2005 plánuje vydať reprezentatívna knižná publikácia. Značnú výchovnú silu majú **environmentálne filmy**. V spolupráci s Národným parkom Bükk (Maďarsko) vyrobila SSJ v roku 2002 15-minútový environmen-

tálno-výchovný film **Chráňme naše podzemné poklady**. Film oboznamuje divákov s hodnotami jaskýň, metódami ich ochrany a optimálneho využívania. Ďalší, 26-minútový film **Netopiere – tajomní obyvatelia jaskýň** bol nakrútený v spolupráci s Východoslovenským múzeom a Slovenskou televíziou v Košiciach v roku 2003.

Z početných prednášok uskutočnených pracovníkmi SSJ, spomenieme len účasť na spríevodnom environmentálno-výchovnom podujatí, ktoré bolo na jar 2004 usporiadané k výstave **Slovensko – prírodný klenot v srdci Európy** vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.

Popri značnej aktivite v oblasti environmentálnej výchovy k ochrane jaskýň nám však doposiaľ chýba moderne vybudované environmentálne centrum. Túto medzeru sa snaží vyplniť Správa slovenských jaskýň vybudovaním stálej environmentálnej výstavy s audiovizuálnym zariadením, s veľkoplošnou projekciou a informačným centrom vo vstupnej budove jaskyne Domica. Súčasťou environmentálneho centra bude aj parkovo upravený exteriér s novým náučným chodníkom Domica, ktorý sa plánuje vybudovať v spolupráci so Správou NP Slovenský kras. Environmentálne centrum bude podľa plánu verejnosti slúžiť už v roku 2005. Viac informácií získate na webovej stránke www.ssj.sk

Značnú výchovnú silu majú **environmentálne filmy**. V spolupráci s Národným parkom Bükk (Maďarsko) vyrobila SSJ v roku 2002 15-minútový environmen-

RNDr. Ľudovít Gaál

Správa slovenských jaskýň Liptovský Mikuláš

Návštevnosť jaskýň v r. 2004 (mesiace 1. - 10. 2004)

